

T. Molnár Gizella

**A TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA
SZEGEDI MEGNYITÁSA**

Klebelsberg Kunot, a bethleni konszolidáció kultuszminiszterét a kultúrpolitika minden területét átfogó, nagy formátumú képviselőjeként tarthatjuk számon. Olyan politikusként, aki a trianoni Magyarország problémáira a kultúra eszközeivel keresett választ, aki számtalan reformjával hozzájárult a megkisebbedett ország stabilizációjához, aki nagy elhivatottsággal nemcsak eltervezte, de végre is hajtotta elképzeléseit. A természettudományok támogatásától a testnevelés ügyének felkarolásáig, a műemlékvédelemtől a művészetpártolásig, a tanyai iskolák építésétől a játszóterekig igen sok feladatra terjedt ki a figyelmé. Legkiemelkedőbb munkája azonban mindenképpen az iskolarendszer reformja volt az óvodától, a népiskolától az egyetemig. Reformjai közül tehát legmaradandóbbnak az iskolareform bizonyult, mely az oktatás minden területét érintette.

AZ ISKOLAREFORMOK

Klebelsberg kultuszminiszterségének első éveiben – a háború után – az ország nehéz gazdasági helyzetben volt, a miniszter nem vállalkozhatott másra, mint az értékmentésre. A gazdaság stabilizációja után kerülhetett sor annak a nagyszabású reformtervnek a megvalósítására, mely az egész magyar oktatási rendszer megújítását jelentette koncepciójában. Meg volt ugyanis győződve róla, hogy a trianoni veszteségek után az állami oktatás egész rendszerét újra kell gondolni, enyhíteni kell az égető iskolahiányt, új iskolákat kell emelni az oktatás minden szintjén. Eötvös József, a nagy előd mellett, aki a magyarországi állami oktatás alapjait megteremtette, Klebelsberg volt az, aki újabb átfogó iskolateremtő akciókat szervezett. Komplex gondolkodásmódjára jellemző, hogy nem egymástól függetlenül, elszigetelten folytatta az egyes iskolatípusok reformját, hanem a társadalmi igényeket, valamint az egyes iskolatípusok egymásra épülését, összefüggéseit figyelembe véve hajtotta végre ezt a feladatot.

Nagyon fontos hangsúlyoznunk, hogy az oktatás minden szintjén tevékenykedett, gyakran érték ugyanis olyan vádak, hogy a népoktatást elhanyagolja a „magaskultúra” miatt. Pedig ha tekintetbe vesszük, hogy a trianoni Magyarország 8 milliónyi lakosa közül 1 millió, kb. 15% volt a hat éven felüli analfabéták aránya, akkor természetes, hogy az egyik fő feladat volt a népoktatás fejlesztése. Emellett szükségesnek tartotta a kultúrfölényt az egész nemzetre vonatkozóan megfogalmazni, ami nézete szerint csakis széleskörű iskolare-

formok útján valósulhatott meg. Igyekezett ezért kortársait és a parlamentet meggyőzni, hogy a tankötelezettség nem elegendő, megfelelő iskolahálózat kiépítésére van szükség, akár a népiskolákat tekintjük, akár a többi iskolatípust. Ezen túl minden településen ki kell alakítani az oda illő, ott szükséges iskolafajtát, legyen az a népiskola, a polgári iskola, a középiskola, vagy akár az egyetem. Ezt kultúrgeográfiai szempontból és a decentralizáció elvének realizálása okán egyaránt hangsúlyozta.

Kultúrpolitika és településfejlesztés kapcsolódott össze koncepciójában, amikor megfogalmazta: „A kultúrpolitikának egyik sarkalatos elve, hogy minden várostípusnak megfelelő iskolafajtát kell adni. A falunak a népiskola, a kisvárosnak a polgári iskola, a középvárosnak a középiskolák különféle fajtája jár ki, igazi nagyváros pedig bajosan képzelhető el főiskolák, különösen egyetem nélkül.”¹ A különböző iskolák tervszerű területi elosztása az iskolareformok egyik rendező elve volt.

Másik, hangsúlyosan szereplő elv a differenciáltság, a sokféleség: a kötelező elemi népoktatáson túl minden szinten többféle lehetőség közül választhatott az ifjúság hajlamának, tehetségének, anyagi lehetőségeinek megfelelően. A négy elemi osztály elvégzése után a gyerekek a 10-14 éves kor közötti időszakra tíz különféle szintű és profilú iskola közül választhattak: hatféle általánosan képző középiskola mellett a polgári iskolák (külön fiú és leány) és a reáliskolák jelentették az alternatívát, illetve a felső népiskolák osztályai mezőgazdasági, vagy ipari tagozattal. 14 és 18 éves koruk között a fiatalok részben folytathatták az általánosan képző középiskolák 5-8. osztályaiban a tanulmányaikat, (ez esetben egyenlő értékű érettségi vizsga jogosította fel őket az esetleges egyetemi tanulmányokra, kivéve a reáliskolát és a leánykollégiumot, melyek alacsonyabb jogosításúak voltak), vagy pedig újabb hatféle lehetőség közül választhattak különféle szakjellegű középiskolákban. Ezek nem adtak érettségit, azonban egy-egy szakterület ellátásához megfelelő képeztést nyújtottak, és persze olcsóbbak is voltak, tehát az alsóbb néprétegek számára könnyebben elérhetőek: a felső kereskedelmi, felső ipari, felső mezőgazdasági iskolák, a tanító- és tanítónőképző, illetve óvónőképző intézetek tartoztak ide. Ezt a sokszínűséget tovább differenciálta, hogy ki volt az iskolafenntartó. E szerint lehetnek állami, községi, városi iskolák, a különféle egyházak iskolái, illetve a katolikus egyházhoz tartozó szerzetesrendek által fenntartott iskolák, melyek még a rendek sajátosságai szerint is különböztek.²

Az iskolareformokat komplexitás jellemzi, ami azt jelenti, hogy Klebelsberg minden iskolatípus reformja esetében olyan komplex gondolkodásmódról

¹ KLEBELSBERG KUNO: A szegedi gondolat In.: *Magyar Iparművészet Évkönyve* 1932. 3. Hasonló gondolatot fogalmaz meg az 1927. évi XII. tc. indoklásában Magyar Törvénytár 1927. Bp. 1928. 157.

² A téma részletes, neveléstörténeti szempontú ismertetését: MÉSZÁROS ISTVÁN: *Klebelsberg iskolareformjai*. In.: *Magyar Iskola 996-1996*. Bp. 1997. 132-139. A katolikus iskolákról l. még: MÉSZÁROS ISTVÁN: *Katolikus iskolák a két világháború között*. U.o.: 140-148.

tett tanúbizonyságot, mely az adott iskolafajta minden szükségletét figyelembe vette, s ennek alapján készítette el fejlesztési terveit és az országgyűlés elé terjesztendő törvényjavaslatokat. E szerint:

- Mindenkor meghatározta az adott iskola helyét, feladatait a társadalomban, illetve az oktatáspolitikai koncepcióban.
- Megfelelő szakemberek közreműködésével végrehajtotta a tananyag, a tantervek és a követelményrendszer reformját, modernizációját.
- Iskolaépítési akciókkal gondoskodott a megfelelő intézményhálózatról, az objektív feltételekről (iskolaépítés, berendezés, felszerelés)
- Intézkedett az adott iskolatípusban működő oktatók korszerű képzéséről.

A POLGÁRI ISKOLA

Ez az iskolatípus, mely megszületésétől megszűnéséig igen sok vitára adott alkalmat, sajátos részét képezi a magyar oktatás történetének. 1945 után, a nyolcosztályos általános iskola létrejöttével ez az iskolafajta megszűnt, s sokáig úgy tűnt, feledésbe is merült. Ha kultúrtörténeti, neveléstörténeti összefüggésben említették is, inkább a negatívumok kaptak hangsúlyt, az oktatás zsákutcájaként emlegették, megítélése főleg ideológiai alapokon történt. Meg sem kísérelték az adott korszak kultúrpolitikájának, társadalmi igényeinek összefüggésében bemutatni.³ Pedig a magyar oktatáspolitikai történetét vizsgálva látni kell, hogy abban az időszakban, amelyben a polgári iskola a két világháború között virágkorát élte, valós társadalmi igényeket elégített ki, és fontos helye volt az iskolarendszerben éppúgy, mint Klebelsberg oktatáspolitikai koncepciójában és törvénykezésében.

A polgári iskolák még Eötvös József népoktatási törvényének (1868. évi XXXVIII. tc.) keretében születtek, az elemi iskola 4. osztálya után következő, fiúknak hat, lányoknak négy évfolyamos, alacsonyabb jogosítású középfokú iskolatípusként. A dualizmus időszakában azonban sok vita és ellentmondás kísérte működésüket, mivel nem alakult ki pontos helyük az oktatás rendszerében, nem is épült meg mindenütt, ahol a törvény előírta (ötezer lakosú településeken), s bár az alsó négy osztályt a kispolgárság gyermekei szívesen látogatták, a felső két évfolyam fokozatosan elsorvadt.

A polgári iskolákról törvény csak 1927-ben, Klebelsberg Kuno oktatáspolitikai reformja keretében született, melyben a fentiekben ismertetett komplexitás jegyében megfogalmazta az iskolával szemben a társadalmi elvárásokat, s rendelkezett a tananyag és a követelmények modernizációja tárgyában.⁴ Érdemes e törvénnyel kissé részletesebben foglalkoznunk, ugyanis azok közé tartozik,

³ SIMON 1979. 189-198.

⁴ Az 1927. évi XII. tc. Magyar Törvénytár Bp. 1928.

melyekben egyetlen törvény keretei között rendelkezik az iskolareform koncepciójának minden eleméről: az iskolával szemben támasztott társadalmi igény, a tantárgyak és követelmények, az iskolák építése éppúgy szerepel benne, mint az ott tanító tanárok képzése. E szerint Klebelsberg legfőbb érve a polgári iskolák mellett, hogy azok az alsó középosztály kulturális felemelkedését hivatottak szolgálni. „*A modern termelési módok... mind a mezőgazdaságban, mind az iparban az egyszerű munkásnál is jelentékeny műveltséget követelnek meg, s ezért az egyes nemzetgazdasági ágak virágzása a vállalkozók szaktudása, élelmessége és a tőkeerő nagysága mellett jelentékeny mértékben attól függ, milyen értelmi színvonalon állnak az illető nemzet munkástömegei... Minden művelt állam iskolarendszerében találunk olyan iskolákat, melyek a népiskolánál... több műveltséget, de a főiskolai tanulmányokra előkészítő középiskolánál kevesebb, és inkább gyakorlati irányú, általános műveltséget iparkodnak közvetíteni.*” – szövegezte a törvény miniszteri indoklása,⁵ melyből kitűnik, milyen szerepet szánt a kultuszminiszter a polgári iskoláknak, s azt szoros összefüggésbe hozta a nemzetgazdaság fejlődésével is. Klebelsberg kultúrgeográfiai szempontjai érvényesültek, amikor a polgári iskolákról rendelkezett, hiszen azokat a járási székhelyek iskolatípusának szánta.

A törvény rögzítette a kialakult gyakorlatot, s négyosztályos képzésről intézkedett, megszüntetve a felső elsorvadt évfolyamokat, majd elhelyezte az iskolarendszer kereteiben is – pontosan meghatározott feladatokkal – a polgári iskolát. (1. §.) Ennek értelmében egyrészt egy lezárt, önálló tudásanyagot, általános műveltséget közvetített a polgári iskola azok számára, akik egyebet nem kívántak tanulni, másrészt viszont előkészítette a szakképzési rendszert. Így innen tovább lehetett menni a különféle szakmai jellegű középiskolákba, pl. a felső kereskedelmi, felső ipari iskolába, vagy éppen a tanítóképző és óvónőképző intézetekbe. E tekintetben semmiképp sem helytálló az a nézet, mely szerint a polgári iskola az oktatás zsákutcáját jelentette, mert az pontosan körülhatárolt helyet foglalt el az iskolarendszerben, megfelelő előzménnyel és folytatással. (Mellesleg a polgári iskola elvégzése után különbözeti vizsgával a gimnázium ötödik osztályában is folytathatta tanulmányait, aki tehette.) Mindezt a törvény a következőképpen fogalmazta meg: „*A polgári iskolának az a feladata, hogy a tanulót vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemben gyakorlati irányú általános műveltséghez juttassa és ezzel közvetlenül a gyakorlati életre, vagy pedig a középfokú szakiskolákra előkészítse. A polgári leányiskola feladata azonfelül a művelt magyar polgári háziasszony nevelése.*”⁶ Figyelemreméltó, hogy ez utóbbi külön kiemelését fontosnak tartotta a törvényalkotó, hiszen a törvényből kitűnik, hogy a leány és fiú polgári tananyaga nagyjából megegyezett, de amíg a fiúk mezőgazdasági és ipari ismereteket, addig a leányok háztartási és nevelési ismereteket tanultak. Arról is említést kell tennünk, hogy bár a törvény vallásos szellemű nevelésről szólt, nem

⁵ U.o.: 157.

⁶ U.o.

határozta meg annak tartalmát, illetve nem emelte ki egyik vallást sem kizárólagosként, tehát a felekezeti egyenjogúság szellemében intézkedett. Egyébként ugyanez a megfogalmazás szerepelt az elemi iskolákkal és a többi középfokú iskolával kapcsolatban hozott törvényekben is.

Kleblsberg koncepciójában a következő lépés az oktatás feltételeinek biztosítása: intézmények építése. Ezzel összefüggésben részben arról rendelkezett, hogy az ötezernél nagyobb lélekszámú településeken polgári iskolákat kell létesíteni, részben létrehozta a fedezet biztosítására az Országos Polgári Iskolai Építési Alapot, mely a kivitelezést lehetővé tette. Az 1925-26. évi költségvetés 2 millió aranykoronát különített el erre a célra. Meg is kezdődött a polgári iskolák építése, a törvény alapján 80 településen. A polgári iskolák építését egyébként még azért is fontosnak tartotta Kleblsberg, mert azokat a nyolcosztályos elemi iskola előkészítőinek is tartotta.⁷

Végezetül a törvény 9.§-a alapján a kultuszminiszter felhatalmazást nyert arra, hogy a polgári iskolai tanárképzés ügyét rendeletileg szabályozza. Ily módon szabad kezet kapva ezt a következő évben meg is tette Kleblsberg: a polgári iskolai tanárképzés egész rendszerét megreformálta. Ennek keretében egységesítette a tanárképzést, a képzés színvonalának emelésére összekapcsolta az egyetemi képzéssel, és a decentralizáció elve alapján vidékre, Szegedre helyezte az így létesített új intézményt.⁸

A POLGÁRI ISKOLAI TANÁRKÉPZÉS

A polgári iskolákban oktató pedagógusok képzése kezdettől, a dualizmus korától fogva megoldatlan kérdés volt. Bárt Trefort kultuszminiszter 1873-ban rendeleti úton létrehozta a Pedagógium és az Erzsébet Nőiskola keretei között működő tanárképzőket külön a férfi és külön a nő tanárok szakmai képzésére, azok – kétéves képzési időtartamukkal – kilógtak a magyar felsőoktatás rendszeréből. Ezen nem változtatott az sem, hogy 1918-ban ezek az intézmények főiskolai rangot kaptak. Az ott végzett hallgatókat a tanítókkal kezelték azonos szinten, hozzájuk hasonló besorolást kaptak, társadalmi presztízsük sem volt magasabb, pedig a képzés jelentősen több volt, mint a tanítóké.

Kleblsberg már említett iskolareformjaiban kiemelkedő helyet kapott az adott iskolatípusban működő oktatók képzése is, hiszen bármilyen iskola modernizációja nehezen képzelhető el a pedagógusok képzésének korszerűsítése nélkül. Épp ezért nagy eredménynek számított, hogy a polgári iskolákról szóló,

⁷ HUSZTI: 1942. 230-231.

⁸ L. BERECZKI: 1973., LADÁNYI: 1994. 17-21., T. MOLNÁR: 1993/a., T. MOLNÁR: 1994. T. MOLNÁR: 1997. 62-87.

már idézett törvény valójában szabad kezet adott számára a polgári iskolai tanárképzés reformjában.

A reform célkitűzései a következők voltak:

- a tanárképzés egységesítése
- a képzés színvonalának emelése
- a képzés vidékre – Szegedre – helyezése.

A Magyar Királyi Minisztertanács 1928. július 15-én megtárgyalta és elfogadta Klebelsberg miniszteri előterjesztését: „*A polgári iskolai tanárképzést reformálni és az egyetemi oktatással kapcsolatba hozni szándékozom. A polgári iskolai tanárképzés... ma Budapesten két önálló főiskolán folyik. A tanárképzésnek a szegedi tudományegyetemmel való egybekapcsolása nemcsak személyzeti megtakarítást és a két főiskolának összevonást, tehát jelentékeny egyszerűsítést jelent, hanem a polgári iskolai tanárképzés színvonalát is emeli azzal, hogy az egyetemmel jut kapcsolatba... Minthogy a polgári iskolai tanárok nagyobb része vidéki városokban működik, előnyös, ha kiképzésüket is vidéki környezettel bíró városokban nyerik... Egyben a reform kultúrpolitikámnak azt a sarkalatos elvét is szolgálja, hogy a főváros mellett legyenek vidéki művelődési gócpontok is, a főváros ne nyeljen el minden magyar kulturális intézményt*”⁹

A minisztertanácsi döntést követően megkezdődhetett a célok realizálása. A képzés egységesítésével összevonta a két meglévő főiskolát, amit indokolt az egységes képzés és követelményrendszer szükségessége, ugyanakkor a racionalizálás és a takarékoság is. Feleslegesnek ítélte a kultuszminiszter, hogy ugyanazzal a képzési céllal két, párhuzamosan működő intézményt tartsanak fenn. Egyben a tárca modernizációs törekvéseit is szolgálta az így megvalósult koedukáció. Az egységes képzést szolgálta az is, hogy a diplomázás korábban esetleges módja is megváltozott. A minisztérium felállította az Országos Polgári Iskolai Tanárvizsgáló Bizottságot, mely az országban egyedüli illetékességgel rendelkezett a polgári iskolai tanári diplomák kiadásában.¹⁰ A bizottságnak a Szegedre helyezett főiskola biztosított székhelyet, elnökévé pedig Klebelsberg kiváló munkatársát, későbbi életrajz íróját, Huszti Józsefet nevezték ki, aki egyébként az egész koncepció megvalósításában nagy segítségére volt a miniszternek.¹¹ A tanárképzés ilyen módon történt átalakítása nyomán a korábbi felekezeti tanárképzés háttérbe szorult, a továbbiakban egyedül a budapesti Angolkisasszonyok foglalkoztak polgári iskolai tanárnők képzésével, de ők is az Országos Tanárvizsgáló Bizottság előtt szerezhették csak meg az oklevelüket. Így tehát a szegedi tanárképző országos beiskolázású intézménnyé vált. Egyébként a kultuszminiszter arra vonatkozóan is intézkedett, hogy az egyházi fenntartású polgári iskolák leendő szerzetes tanárnői is részt vehessenek

⁹ MOL.: A Magyar Királyi Minisztertanács iratai 612-11/14.

¹⁰ HUSZTI: 231-235.

¹¹ MOL. K 502 VKM 97698/1928.

a szegedi főiskola képzésében, és gondoskodott a rendjük követelményeinek megfelelő elhelyezésükről is.¹²

A polgári iskolai tanárképzés színvonalának emelése létszükséglet volt, hiszen a leendő tanárok megbecsültségének emelése érdekében mindenképpen hangsúlyozni kellett a tanítóképzéstől való elkülönítését. Ezért aztán Klebelsberg sokak, még Huszti József szerint is túlzott követelményként határozta meg a tanárjelöltek képzésének a kereteit. Eszerint ugyanis a magasabb tudományos színvonal érdekében az egyik szaktárgyukat az egyetem rendkívüli hallgatóiként tanulták a jelöltek, míg a másik szaktárgy, a melléktárgy, a módszertan, didaktika oktatása, illetve a gyakorlati képzés a főiskolán folyt. Ez nyilvánvalóan magas követelmény volt, sokan bírálták is érte a minisztert, sőt, azzal is vádolták, hogy ilyen módon akar megfelelő létszámú hallgatóságot biztosítani a város – csupán regionális vonzáskörrel bíró – egyetemének. Ugyanakkor a hallgatók rendszeres egyetemi képzése, valamint a képzés időtartamának 4 évre emelése vitathatatlaná tette a korábban megkérdőjelezett főiskolai rangot és tudományosságot. Ezért aztán, ha kezdetben döccenőkkel is, de működött a koncepció. A helyzetet jellemzi ugyanakkor, hogy az együttműködés szabályozása csak 1935-ben nyert végleges formát, mert csak ekkorra dolgozták ki a főiskola szervezeti szabályzatát.¹³ A gyakorlati kivitelezés még nehezebb volt, hiszen az egyetemi hallgatók és oktatók sem tekintették a tanárjelölteket teljes értékű partnernek, ezt már a rendkívüli hallgatói státusz is jelezte, és gyakran támadtak nehézségeik az egyetemi kurzusok teljesítésekor.

A tanárképzés vidékre helyezését Klebelsberg nagyon tudatosan szorgalmazta, ugyanis kultuszminiszteri tevékenységének egyik fontos pillére volt a decentralizáció.¹⁴ Úgy gondolta, hogy helytelen volt a dualizmus korában a kultúra, az oktatás és a tudomány intézményeit a fővárosba zsúfolni, miközben a vidéki városok fejlődését kevésbé támogatták a kultúra eszközeivel. Szükségesnek tartotta, hogy vidéken is alakuljanak ki tudományos, kulturális központok, és kultúrpolitikájának megvalósításakor a decentralizációval próbálta megszüntetni az egysíkú főváros központúságot. Az oktatási intézménytípusok megfelelő földrajzi elhelyezését is tudatosítani kívánta a tanárképzés vidékre helyezésével a miniszter, hiszen a polgári iskolákat a kisebb településekre szánta, így azon a véleményen volt, hogy jobb, ha az ott tanító tanárok is megszokják a vidéki légkört. *„Polgári iskoláink túlnyomó része vidéken van, és korábban mind a fiú-, mind a leánytanárképző mégis Budapesten működött. A kellemesebb fővárosi életbe belekóstolt növendékek, ha kisebb vidéki városba, vagy épp falura nyertek kinevezést, tömegesen adták vissza dekrétumaikat. Inkább nyomorog-*

¹² MOL. K 612 VKM 26/1929.

¹³ CSML. A Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola iratai – Igazgatótanács 93/1930.

¹⁴ Ld. T. MOLNÁR GIZELLA: Portrészlet gróf Klebelsberg Kunoról In: Tanulmányok Csongrád megye történetéből. XXVI. (1998) 176-204.

tak Budapesten, elszakadni a fővárosi élettől nem tudtak. Ezért egyfelől takarékoságból összevontuk a férfi és a női polgári iskolai tanárképzőt, másfelől áttelepítettük Szegedre..."¹⁵

Azt, hogy éppen Szegedre esett a választása, több szempont is magyarázza. A képzés színvonalának emeléséhez szükséges egyetemmel már rendelkezett a város és egyébként is Szegedhez sok szál fűzte. Amellett, hogy a város országgyűlési képviselője volt, már az egyetem elhelyezése kapcsán igen jó kapcsolatot alakított ki Somogyi Szilveszter polgármesterrel, és az is kiderült, hogy a város kész komoly áldozatokra is a felsőoktatás meghonosításáért. Ez az egyetem után a főiskola Szegedre helyezésével kapcsolatban is tapasztalható volt, hiszen a tárca és a város között már 1926-ban megállapodás született, hogy a város épületet, telket biztosít a főiskola céljaira, ha ez szükségessé válik.¹⁶

FŐISKOLA SZEGEDEN

Az elképzelések gyakorlati megvalósítása a megfelelő előkészítést követően már jóval a minisztertanácsi döntés előtt elkezdődött. A város a minisztériummal kötött megállapodás értelmében a Boldogasszony sugárúti polgári iskola épületét átadta a tanárképzés céljaira, a szomszédos telkeket pedig a további bővítésekre, gyakorló iskola építésére szánta. A városban 1926 óta zajló egyetemi építkezésekkel párhuzamosan megkezdődtek a polgári iskola átalakítására, bővítésére irányuló munkálatok is. Wäldner Gyula építész kapott megbízást az 1899-ben Baumgarten Sándor által épített iskola bővítésére és a mellette tervezett gyakorló iskola építésére is.¹⁷ 1928. szeptemberében már arról tudósított a helyi sajtó¹⁸, hogy az építkezések hamarosan befejeződnek, és kezdődhet az oktatás. A munkálatokat maga a miniszter is megtekintette. Hamarosan elkészül az internátus a bentlakó diákok számára, tornaterem készül és átadhatják az intézményt a szükséges felszerelésekkel együtt – tudósít az újságíró. Igaz, hogy végül a tanévkezdés novemberre csúszott, de az 1928/29-es tanévet már Szegeden kezdte az új intézmény, melyet a VKM az 525/1928. VI. sz. rendelettel hozott létre.

A két budapesti intézmény Szegedre költöztetése komoly feladatot jelentett, melynek megoldásával Jugovics Lajost, a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola rendes tanárát bízta meg a minisztérium, s ő lett a megbízott igazgató is.¹⁹ Hamarosan kiderült azonban, hogy a két feladat egy ember számára túl nagy

¹⁵ KLEBELSBERG KUNO: *Világválságban*. Bp. 1931. 276-277.

¹⁶ CSML IV. 1402/a. Szeged város közgyűlésének iratai 122/1926.

¹⁷ Az építkezésekről I. BÁTAYAI JENŐ: *Épületek, építések a század első felében*. Szeged III. (1990) 10-11: 26.

¹⁸ Délmagyarország 1928. szeptember 17. és szeptember 18.

¹⁹ CSML VIII. 19. A Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola iratai – Igazgatótanács 5/1929. és MOL K 502-1929-31-613 Jugovics

terhet jelent, ezért a főiskola igazgatója Galamb Sándor lett, akit a miniszter 1928. november 12-én nevezett ki.²⁰

Jugovicsnak rengeteg problémával kellett szembesülnie a költöztetés során. Bár a szegedi épületet bővítették és átalakították, mégis jóval kevesebb volt a hely, mint a pesti intézményekben, így nehezen fértek el a könyvtárak, szemléltető eszközök, felszerelések. Gondot jelentett az is, hogy a minisztériumnak nem volt elég pénze a költöztetés lebonyolítására, mert az a tervezettnél lényegesen többbe került, így pótlólag kellett a különbözetet előteremteni. Mindezek miatt a Pedagógium költöztetése egészen decemberig húzódott, és csak ezután következhetett az Erzsébet Nőiskola, melynek költöztetése áthúzódott a következő évre. Utóbbit megnehezítette az is, hogy ennek felszerelésén osztozni kellett a helyén kialakított leánylíceummal. Ezen túlmenően a Pedagógium gyakorló iskoláját is Szegedre kellett költöztetni. Jugovics adatai szerint 95 nap alatt 89 vagonnyi felszerelést szállítottak Szegedre. A költöztetés utolsó fázisa 1929. júniusában zajlott, de sok munkát jelentett az új épület berendezése is. Kornis Gyula államtitkár csak 1930. októberében mentette fel Jugovics Lajost megbízatása alól.²¹ A főiskola megnyitásával komoly terhet vállalt a kultusztárca, a kiadásokat az alábbiakban foglaljuk össze.²²

Épület átalakítása, internátus	600.000 P
Telekrendezés, kerítés	5.000 P
Bútorok, berendezés	60.000 P
Szállítási költségek	102.800 P
Összesen	767.800 P

A főiskolai oktatás igen jelentős területe volt a gyakorlati képzés, mely a Szegedre helyezéskor már komoly hagyományokkal rendelkezett. A fővárosban a gyakorló polgári iskolák 1879-től működtek, minta polgári iskola elnevezéssel, s ezeket a főiskolák mindenkorai igazgatói irányították. Csak 1924-től neveztek ki a gyakorlók élére önálló igazgatókat. A főiskolák összevonásakor csak a fiú minta polgárit költöztették Szegedre, melynek igazgatója ekkor Szenes Adolf volt, aki igen sokat tett a gyakorlati képzés új rendszerének kidolgozásáért, és a gyakorló iskola új otthonának kialakításáért.²³

1927-29 között elkészült a gyakorló iskola új épülete is a Boldogasszony sugárút 8. szám alatt, és ezzel véglegesen megteremtődtek a főiskolához kapcsol-

²⁰ MOL K 502-1928-88246

²¹ CSML VIII. 19. A Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola iratai – Igazgatótanács 847/1930. és MOL. K 502-1929-31-612 Jugovics

²² Uo., valamint Szegedi Hírlap 1929. szeptember 16. 2.

²³ Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának értesítője 1929/30. 34-35., és 1941/42. 6-8., valamint CSML VIII. 19. A Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola iratai – Igazgatótanács 11/1929.

lódó gyakorlati képzés feltételei is. 1929. szeptember 21-én már itt kezdődhet a tanítás. „Az új épület impozáns neobarokk palota, mely nemcsak Szeged városának, de az országnak is egyik legszebben stilizált épülete. A gyakorlóiskola... új otthont kapott, mely imponáló külsőségekben is hűen tükrözheti vissza annak a feladatnak a jelentőségét, melyre hivatott, s annak az alkotó és irányító munkának értelmét és értékét, amelyben a jövő polgári iskolai tanárnemzedék tanári egyéniségének kialakításában részt kell vennie.” – írja lelkesen az egykori krónikás. Az épület telekkel, közművesítéssel együtt közel 325 ezer Pengőbe került, melyet részben a kultuskormányzat, részben a város biztosított. A berendezés és felszerelés értéke mintegy 80 ezer Pengő volt, mely összeg magában foglalta a Budapestről Szegedre szállított felszerelést és az új beszerzéseket is.²⁴

A költözéssel járó nehézségek, a gyakorló iskola későbbi építése miatt felmerült nehézségek ellenére az oktatás 1928-tól folyamatos a szegedi főiskolán.

1929. március 2-án megalakult a főiskola Igazgatótanácsa is, elnöke Huszti József lett, tagjai: Galamb Sándor a főiskola igazgatója, Geley József, Horger Antal, Kugovitz Károly és Fröhlich Pál egyetemi tanárok, illetve Jugovics Lajos és Eperjessy Kálmán főiskolai tanárok, valamint Szenes Adolf, a gyakorló iskola igazgatója.²⁵ Az igazgatótanács munkájában az együttműködést koordinálva a képzés minden területének képviselője részt vett, a főiskola, az egyetem és a gyakorlati képzés képviselőitől egyaránt.

Egyébként a főiskola megfelelő oktatókkal való ellátása csak a harmincas évekre rendeződött, kezdetben több nehézség merült fel. Elsősorban a korábbi intézmények oktatói közül nem mindenki értett egyet a szegedi elhelyezéssel, és csak kevesen vállalták, hogy az intézménnyel együtt Szegedre költözzenek. A főiskolán hat, a gyakorló iskolában csak két fő vállalta a költözéssel járó nehézségeket, s nekik is nehezen rendeződött a státuszuk és a lakáshelyzetük. Idővel bővültek a tantestületek, kiváló szakemberek érkeztek Szegedre, akik nemcsak a főiskolai oktatásban, hanem Szeged szellemi életében is jelentős szerepet játszottak, a főiskolán pedig a gyakorló iskola tanáraival együtt a korszerű tanárképzés követelményeinek megfelelő, színvonalas szakmai műhely alakítottak ki.²⁶

A főiskola hallgatóinak képzése a főtárgyak szerint beosztott szakcsoportokban történt. Magyar nyelv-történelem, magyar nyelv-német nyelv, földrajz-természet- és vegytan szakcsoportokban tanulták a főtárgyakat. Ehhez járult még egy-egy melléktárgy: ének, testgyakorlás, szlőjd, női kézimunka, ház-

²⁴ Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának értesítője 1929/30. 34-35., és 1938/39.7.

²⁵ CSML VIII. 19. A Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola iratai – Igazgatótanács 11/1929.

²⁶ CSML VIII. 19. A Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola iratai – Igazgatótanács 76/1930., 116/1930.

tartástan.²⁷ A képzés nyomán sokoldalú, többféle feladatra alkalmas tanárok kerültek ki az intézményből. Emellett hamarosan posztgraduális képzéssel is bővült az intézmény profilja. 1929-ben létrehozta a tárca az Apponyi Kollégiumot azoknak a hallgatóknak a részére, akik elvégezték a tanárképzőt, de nem a polgári iskolákban, hanem a tanítóképzőkben kívántak tanítani. A számukra előírt képesítést lehetett megszerezni az Apponyi Kollégiumban újabb két év tanulmányi idővel.²⁸

Az első években 300 fő körüli hallgatói létszámmal működött a főiskola. 1929-ben 286, 1930-ban 320 hallgató oktatásáról gondoskodott az intézmény. Az Apponyi Kollégiumban 1929-ben 28 fő tanult. A következő évtizedben megduplázódott a hallgatók száma, 1941-ben több mint 600 hallgató szerepelt a nyilvántartásban.²⁹ Ennek az a magyarázata, hogy a klebelsbergi kultúrpolitika keretében a polgári iskolák száma jelentősen nőtt az egész ország területén, s ezekben az új iskolákban szükség volt a pedagógusokra. Mivel a reform következtében (az Angolkisasszonyokon kívül) csak Szegeden lehetett ezt a fajta végzettséget megszerezni, természetes, hogy a hallgatói létszám folyamatosan nőtt, ráadásul a végzett hallgatóknak elhelyezkedési gondjaik sem voltak. A Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Szeged egyetlen országos vonzáskörű felsőoktatási intézménye volt a korszakban, hiszen az egyetem csak regionális vonzáskörrel rendelkezett. A főiskolára az ország minden régiójából érkeztek hallgatók, emellett azonban az intézmény nyitott volt az alulról jövő mobilitás fogadására, a társadalmi különbségek kiegyenlítésére is. A hallgatók közel 79 %-a az ún. alsóbb néposztályokból származott, parasztok, munkások, kispolgárok, közalkalmazottak gyermekei választották a társadalmi felemelkedés lehetőségeként a polgári iskolai tanári pályát.³⁰ Érdemes arra is figyelni, hogy a főiskolai hallgatók kb. kétharmada nő volt (ami azért is érdekes, mert ők Budapesten is tanulhattak), tehát a főiskolai képzésben való részvétel lehetett az egyik útja a nők önállósodásának, az emancipációs törekvések realizálásának.

Az 1928-ban Szegedre helyezett intézmény olyan hagyományokat teremtett, melyek több évtizedre meghatározónak bizonyultak a tanárképzésben. Egyetérthetünk Klebelsberggel, aki büszkén nyugtázza a megvalósított reformokat követően: „*A polgári iskolai tanárképzőben Szeged az egyetem mellett egy második nagy főiskolát nyert, amely nagyszámú hallgatót és kiváló tanári karával további intelligenciát vitt a Tisza-parti metropoliszba*”³¹

²⁷ Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának értesítője 1929/30. 38.

²⁸ BERCZKI: 1973. 33., Szegedi Hírlap 1929. szeptember 16. 1-2.

²⁹ Uo.

³⁰ KARÁDY-VALTER: 1990.

³¹ KLEBELSBERG 1929. 146.